1,2 m dydžio duobutėse.

Gyvenvietės ŠV pakraštyje, maždaug 5 m į P nuo Vilnios kranto, aptiktos geležies rūdai tirpinti iš molio plūktos iki 0,5 m skersmens krosnelės liekanos. Išlikusios krosnelės šachtos dalies aukštis - 17 cm, o skersmuo - 13 cm.

Gyvenvietėje aptiktoji lipdyta lygiu ir grublėtu paviršiumi keramika leidžia pastarąją datuoti III-VII a.

XVI-XVII a. šios gyvenvietės vietoje lydyta geležis iš vietinės balų rūdos jau nemažais kiekiais. Šio laikotarpio geležies lydymo krosnių vietose išlikę didokos geležies šlako krūvos, kuriose randamos krosnių molinių sienelių dalys. Padarius vienos šlako krūvos skersinį pjūvį, paaiškėjo, kad pastaroji buvo 14 m skersmens, o minėtų griuvenų storis ties viduriu siekė 0,6 m. Taigi atrodo, kad šios krosnys buvo nemažos ir greičiausiai naudotos tiktai vieną kartą.

Regina Volkaitė-Kulikauskienė,
Aleksejus Luchtanas

NARKŪNŲ (UTENOS RAJ.) "DIDŽIOJO" PILIAKALNIO TYRINĖJIMAI 1978 METAIS

1978 m. MAII ir VVU Lietuvos TSR istorijos katedra užbaigė Narkūnų archeologinių paminklų tyrinėjimus, pradėtus 1975 m. 1975-1977 m. tyrinėjimų rezultatai yra paskelbti įvairiuose leidiniuose. Čia referuojami tik 1978 m. tyrinėjimų duomenys.

1978 m. pagrindinis dėmesys buvo sutelktas į "Didžiojo" piliakalnio tyrinėjimus. Be to, buvo tirtas ir "Mažasis" piliakalnis, kurio tyrinėjimų rezultatai pateikiami skyrium

(žr. šio leidinio p. 32).

"Didžiajame" piliakalnyje 1978 m. ištirti 5 plotai (380 m^2 apimties), o iš viso 1976-1978 m. piliakalnio aikštelėje ištirta 660 m^2 - visa V jos dalis, padaryti skersinis ir išilginis pylimo pjūviai.

1978 m. tyrinėjimai labai papildė anksčiau turėtus duomenis. Rasta visai naujų, dar neturėtų radinių, leidžiančių piliakalnio istoriją nukelti toli į praeitį. Nustatyta, jog piliakalnis turėjęs būti įrengtas pačioje II tūkstantm. pr. m.e. pabaigoje ar I tūkstantm. pradžioje. Tai paliudytų aikštelės pakraščiais 2 m gylyje ėjęs pats apatinis kultūrinio sluoksnio horizontas. Jam priklausytų tokie radiniai, kaip primityvi brūkšniuotoji keramika, kauliniai smeigtukai plokščiomis tarsi irklo formos galvutėmis, žalvarinis smeigtukas lenktu kakleliu su grybo formos galvute, analogiškos formos kaulinis smeigtukas ir kt. Kai kuriose vietose galima buvo pasekti, kaip šis apatinis horizontas buvo užplūktas molio sluoksniu, virš kurio susidaręs naujas 0,6-1,7 m storio kultūrinis sluoksnis, priklausęs I tūkstantm. pr.m.e. i pirmiesiems m.e. amžiams. Aiškiau išskirti atskirus jo horizontus nepavyko, tačiau, sprendžiant iš gausių radinių, jis susidaręs vėlyvajame žalvario ir ankstyvajame geležies amžiuje. Šis sluoksnis dengė jau visą piliakalnio aikštelę. Būtent jam priklauso 1978 m. atidengti 7 židiniai, sudėti iš akmenų (iš viso jų aikštelės V dalyje aptikta 12), ir daugybė stulpaviečių, liudijančių apie čia stovėjusius pastatus. Ypatingo dėmesio vertos stulpavietės, ėjusios dviem eilėmis visu piliakalnio aikštelės pakraščiu. Tai buvusios užtvaros liekanos. Užtvaros statybai naudoti vertikaliai dviem eilė-

mis sukalti rąsteliai, kurie būdavo perpinami šakomis, tvirtinami moliu ir akmenimis. Ištisi akmenų grindiniai, vietomis ėję net keliais sluoksniais, buvo atidengti virš minėtų stulpaviečių. Nekyla abejonių dėl jų priklausomumo minėtai užvarai. Taigi Narkūnų "Didžiojo" piliakalnio tyrinėjimai padėjo išaiškinti akmeninių grindinių, randamų piliakalnių pakraščiais, paskirtį.

Šis sluoksnis pats turtingiausias radiniais. Gausiausią jų grupę sudarė brūkšniuotoji keramika ir dirbiniai, pagaminti iš kaulo bei rago; pirmiausia minėtini įvairiausių formų smeigtukai, strėlių bei iečių antgaliai. Labai gausus ir specializuotas darbo įrankių asortimentas: gremžtukai, kalteliai, rėžtukai, adatos, ylos, adikliai, peiliai, žeberklai, kirvis ir kt. Skyrium minėtina kaulinė profiliuota saga. Labai saviti moliniai svoreliai, kartais gausiai ornamentuoti. Minėtini akmeniniai kirveliai, trinamosios girnos, įvairūs svoreliai ir kt. Ypatingo dėmesio verti tokie radiniai, kaip įvairiausios molinės liejimo formos, tarp kurių bene gausiausios - žalvariniams Melaro tipo kirveliams lieti. I tūkstantm. pr.m.e. Narkūnų piliakalnyje būta stambaus gamybinio centro, kuriame iš importuotos žalvario žaliavos vietoje gaminti įvairūs dirbiniai. Tradicijos šioje srityje tęsėsi dar ir pirmaisiais m.e. amžiais. Apie tai kalba piliakalnyje rasta Romos monetos (II m.e.a.) dalis, vartota kaip žalvario žaliava. Kad piliakalnyje gyventa dar ir pačiais pirmaisiais m.e. amžiais, rodo jame rasta briauninė brūkšniuotoji keramika, kartais ornamentuota įvairių formų duobučių štampu, ir kai kurie geležiniai dirbiniai.

Gausėjant gyventojams, gyvenvietė ėmė kurtis piliakalnio

V papėdėje. Kuriam laikui piliakalnis buvo apleistas.

Pats viršutinis kultūrinis sluoksnis piliakalnio aikštelėje priklauso jau II m.e. tūkstantm. pradžiai. Šis sluoksnis labai suardytas. Geriausiai jį charakterizuoja gana gausi žiesta keramika, puošta banguotiniu raštu, rečiau - štampu. Kai kurių puodų dugnuose aptikti ženklai. Pirmą kartą Lietuvos archeologinėje medžiagoje rasti molinės lėkštės, puoštos banguotiniu raštu, fragmentai. Iš kitų dirbinių minėtini: geležinės cilindrinės spynos, plačiaašmenis kirvis, peiliai, dalgio geležtės dalis, sagtis ir kt. 1978 m. radiniai dar kartą patvirtino, jog pats viršutinis kultūrinis sluoksnis susidarė XIII-XIV a. Būtent tuo metu čia stovėjusi medinė feodalinė pilis, kuri visai neatojusi egzistuoti XV a. pirmojoje pusėje.

Pranas Kulikauskas

NARKŪNŲ (UTENOS RAJ.) "MAŽOJO" PILIAKALNIO TYRINĖJIMAI 1978 METAIS

Piliakalnis yra 3 km nuo Utenos, plento į Pakalnius kairėje pusėje, apie 60 m nuo kelio į P, Narkūnų ir Piliakalnių km riboje. Vietos gyventojai "Mažąjį" piliakalnį vadina "Utenio kapu" arba tiesiog piliakalniu, o šalia jo esantį "Didįjį" piliakalnį - "Utenio pilimi", arba Pilies kalnu. Lietuvos TSR archeologijos atlase "Mažasis" piliakalnis vadinamas priešpiliu ir atskirai neaprašomas. Čia jį vadinsime tiesiog piliakalniu.

Piliakalnis įrengtas masyvios kalvos viršūnėje, esančioje Utenėlės kairiajame krante. Kalvos Š šlaitas yra gana